

DOI: 10.33608/0236-1477.2021.05.58-74

УДК [821.161.2-343.09«1896»:7.046/.047]І.Франко

Христина ВОРОК, кандидат філологічних наук

Інститут Івана Франка НАН України

вул. М. Драгоманова, 18, Львів, 79005

e-mail: хгустynka@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8131-5124>

У ПОШУКАХ ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ ТА МУДРОСТІ (ХУДОЖНЯ СВОЕРІДНІСТЬ КАЗКИ ІВАНА ФРАНКА «ЯК ПАН СОБІ БІДИ ШУКАВ»)

У статті досліджено особливості поетики твору І. Франка «Як пан собі біди шукав». Розглянуто різні підходи до його жанрового визначення, починаючи від прижиттєвої рецепції. Відзначено наявність у тексті виразних указівок на форму і зміст казки. Проаналізовано літературні та фольклорні джерела сюжету, біблійні алюзії, систему персонажів, проблематику твору. Виокремлено й розглянуто художні казкові типи юнака-чарівника та біди. Розкрито багатогранність асоціативних зв'язків образу світла в Біблії та Франковій казці. До аналізу залучено й інші твори письменника зі схожою проблематикою і жанровим визначенням.

Ключові слова: казка, оповідання, жанр, сатира, фольклор, підзаголовок, біда, Месія, світло.

Казку «Як пан собі біди шукав» Іван Франко написав польською мовою орієнтовно в кінці 1886-го — на початку 1887-го року. Тією ж мовою вперше опублікував у двох січневих номерах журналу «Ruch» [30] під назвою «W pogoni za biedą. Zimowa baśń przez Iwana Franka». Наступного року твір надруковано й німецькою мовою у віснику «Unterhaltungs-Beilage der “Gleichheit”» (Wien,

---

Ц и т у в а н н я: *Ворок Х.* У пошуках життєвого досвіду та мудрості (художня своєрідність казки Івана Франка «Як пан собі біди шукав») // Слово і Час. 2021. № 5 (719). С. 58—74. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2021.05.58-74>

1888, № 30—33). Відомостей про те, хто переклав його німецькою, немає. Українською з польської переклав І. Франко. В авторському перекладі твір уперше надруковано 1896 р. в газеті «Громадський голос» [26]. Цього ж року казку видано окремою книжкою в серії «Хлопська бібліотека» (№ 30) у Львові (цю серію І. Франко видавав для селян із 1896 р. накладом газети «Громадський голос») [27]. Твір увійшов також до збірки «Місія. Чума. Казки і сатири» (Львів, 1906) [28].

Перекладаючи «Як пан собі біди шукав» українською, І. Франко дотримувався польського тексту; так само було і з творами «Як Русин товкся по тім світі» (1887), «Домашній промисел» (1888), «Рубач» (1900). Першодрук в українському перекладі порівняно з текстом, що увійшов до збірки «Місія. Чума. Казки і сатири», має незначні мовностилістичні відмінності. Зокрема, у «Громадському голосі» помічаємо такі лексеми та вислови: «на спацір», «що то є», «хлоп», «і перевести належито з ними слідство», «тільки тепер він пізнав, що є біда, пізнав чим вона є». Відповідно, у передруку так: «на прохід», «що то діється», «мужик», «й перевести з ними слідство, як належиться», «тільки тепер він пізнав, що єсть біда, пізнав, що вона таке». Не переінакшуючи основної думки твору, І. Франко замінив лише деякі слова, намагаючись удосконалити та осучаснити правопис.

У 1894 р. «Як пан собі біди шукав» («Де є бедата») переклав болгарською з польської і надрукував («Работническа библиотека», № 14) Георгій Бакалов (болгарський критик, публіцист, історик). Місцева критика одразу помітила цей твір. У газеті «Социалист» (1895, № 60) з'явилася рецензія, у якій зазначалося, що «кожен, хто цікавиться робітничою справою, прочитає із задоволенням цю малу, але дуже хорошу повість» [цит. за: 6, 74—75].

Метою цієї статті є дослідження художньої специфіки казки «Як пан собі біди шукав», розгляд наявних у франкознавстві інтерпретацій жанру цього твору, аналіз його поетики (своєрідність підзаголовка, проблематика, система персонажів, образний світ, особливості характеротворення, зокрема простеження шляху внутрішнього формування, падіння і прозріння героя).

Актуальність дослідження зумовлена не лише суто франкознавчими чинниками (відсутність комплексного аналізу й інтерпретації маловивчених творів письменника), а й загальнолітературознавчими (використання психоаналітичного аспекту дослідження авторського письма, який дає змогу розкрити як секрети художньої майстерності, так і приховані мотиви поведінки персонажів, простежити шляхи формування їхнього характеру, внутрішнього падіння та прозріння; актуалізація проблематики біблійного вчення в художньому творі).

У питанні жанрової кваліфікації твору «Як пан собі біди шукав» серед дослідників однастайності немає. Франкові сучасники по-різному інтерпретували його жанр. Омелян Огоновський назвав твір по-

вісткою [18, 934]. Сергій Єфремов включив його до збірки «Сатири», аргументуючи це тим, що тут «письменник гостро і дотепно висміює вади старого ладу: здирство з боку уряду й панства, знущання з бідних людей... і т. и. Добре влучає і сильно дошкуляє Франко всіх, хто сидить на шії в працювника» [25, 4]. У рецензії на поему Осипа Маковоя «Ревун» (1897) І. Франко дав своє визначення поняттю «сатира»:

...се поетичне зображення звихненої рівноваги в житті людському, і з природи своєї може бути двояка: ретроспективна або ретроградна. Ретроспективна сатира малює хиби життя, спричинені перестарілими традиціями або звичками, і змагає до їх усунення, натомість ретроградна виступає проти нових явищ у життю, породжених новими обставинами, і виказує їх шкідливість. Як перший, так і другий рід сатири вимагає дуже докладного знання життя і великого засобу творчої фантазії [23:38, 499].

Згідно з таким визначенням твір «Як пан собі біди шукав» належить до ретроспективного типу, а предмет сатири в ньому — «суспільне “битіє” австрійської конституційної держави» [5, 107].

Авторський жанровизначальний підзаголовок «казка» не був несподіваний, адже Франковий текст мав за основу народну казку. Запозичення зі сфери фольклорної генології не випадкове, воно виконує роль своєрідного авторського маркера, певного дороговказу для читача, зорієнтовуючи, у яких саме естетичних координатах прочитувати текст. Захоплення фольклором бере початок іще в ранньому дитинстві письменника, а з часом воно переростає в постійний науковий інтерес Франка-фольклориста (передусім як збирача, видавця і пильного дослідника усної народної творчості), а далі відлунює в художній практиці. В українському фольклорі є чимало казок про Біду: «Біда», «Шукай-Біда» (побутує в кількох варіантах), «Біда і Щастя», «Штефанова біда», «Дурень та Біда», «Багач та Біда», «Як чоловік Біди позбувся». Варіанти народної казки «Шукай-Біда» [12, 461—471; № 548—552] схожі до Франкового тексту своїми зачинами. У них мовиться про багатого чоловіка (цигана або попа), який мав сина-одинака, що вивчився (подекуди — ще й одружився), після смерті батька зажив безтурботно, успадкувавши все майно, не знав біди і вирішив її шукати: «Ет! що я так бу[ду] робив, як мені батько казав? Що ж? я всьо маю, нічим ся не зажуру так, як другі люди, що кажут, що то ест якась біда на світі. А я єї не знаю. Піду-но я, каже, тої біди глядіти» [12, 465]. Після цього сюжетні колізії розгортаються по-різному. У жодному народному варіанті твору про пошуки біди немає трагічного кінця, герої лишаються живими та здоровими. Тому Франкова версія цілком оригінальна за сюжетом і суттєво відрізняється від фольклорних варіантів передусім авторською заглибленістю в соціальні питання.

Більшість науковців теж вважають цей твір казкою (Олексій Дей, Ярослава Закревська, Іван Денисюк, Лариса Бондар, Тамара Гундорова, Галина

Сабат, Наталя Тихолоз). Відповідно до класифікації О. Дея, цей твір варто зараховувати до сатирично-викривальних казок [4, 273]. Практикованого радянським літературознавством поділу на сатиричні та дидактичні казки дотримується і Я. Закревська [10, 6—8]. Сатирично-викривальною дослідниця вважає і казку «Як пан собі біди шукав», як і твори «Куди діваються старі роки» (1884), «Як Русин товкся по тім світі» (1887), «Казка про Добробит» (1890), «Свиня» (1890), «Як то Згода дім будувала» (1890), «Опозиція» (1891), «Історія кожуха» (1892), «Звірячий бюджет» (1897), «Острій-преострій староста» (1897). Проте така класифікація недосконала, вона не здатна охопити всю розмаїтість казкової спадщини І. Франка, а багато його творів неможливо зарахувати лише до якогось одного типу казок — сатиричного або дидактичного. Т. Гундорова означає цей твір як казку з апокрифічно-сатиричною та бурлескною тенденцією [3, 82]. Г. Сабат за об'єктом зображення розглядає її серед соціально-концептуальних казок, куди належать і «Без праці» (1891), «Вандрівка Русина з Бідою» (1893), «Абу-Касимові капці» (1895) [19, 226]. Дидактичність такої казки відступає на задній план, а головним тут є не «повчальність, а намагання змусити реципієнта задуматися над глобальними питаннями буття» [19, 227]. За світоглядним сюжетним змістом дослідниця зараховує твір до психолого-філософських казок, за способом художнього відображення дійсності — до комедійно-курйозних, а за конститутивною жанротною ознакою і фантастичною домінантою — до міфічно-емблематичних та соціально-побутових водночас [19, 228—229]. Як філософсько-сатиричну казку цей твір трактує Н. Тихолоз, зазначаючи, що у своїх текстах І. Франко «трансформував найкращі традиції народної карнавальної-сміхової культури (жарти, гуморески, анекдоти, соціально-побутові казки, прислів'я, приказки, сатиричні оповідання тощо), української та світової літератури (творчість Г. Квітки-Основ'яненка, М. Гоголя, О. Стороженка, Дж. Свіфта, Ф. Рабле, Вольтера, М. Салтикова-Щедріна)» [22, 179]. Погодимось з дослідницею, що природа сатири у філософсько-сатиричних казках інакша, ніж у власне сатиричних: «Це сатира більшою мірою соціальна, ніж політична. А сміх — не гірко-саркастичний, гротескний та песимістичний (як у власне сатиричних казках), а навпаки, життєствердний, дотепний, пронизаний гумором, легкою іронією» [22, 179]. Отже, І. Франко «як суспільний діяч піддавав критиці усякі прояви нашого життя в політичних статтях, критичних оглядах, помагає собі сатирою там, де поважне наукове слово або не дійде, або буде затрудне для розуміння» [14, 14].

Микола Легкий [15, 94] та Катерина Дронь [7, 211] називають «Як пан собі біди шукав» оповіданням. На мою ж думку, цей твір усе ж варто розглядати як літературну казку, оскільки він побудований за стилістичними та композиційними принципами народної казки, поєднує в собі елементи дійсності, вигадки та фантастики. Казкова сутність твору

оприявнюється в багатьох деталях. Передусім реалізовано одну із жанровизначальних особливостей казки: сюжет побудовано на виразному протистоянні добра і зла. Найпоширенішим прийомом фольклорної казки є своєрідне оперування категорією часу. Відповідно до особливостей цього жанру час може максимально ущільнюватися або вповільнюватися (у першому випадку — стрімко «летить», а в другому — «повзе»), насичуючи оповідь елементами ретардації. У тексті І. Франка є традиційний казковий зачин зі властивими йому словами-маркерами («був собі», «був собі раз», «було то»), де часовий параметр конкретизований нечітко: «Було то не давно і не пізно, а так в самій середині. Жив тоді в нашім краю один пан багатий, котрий дожив до двадцять п'ятого року, а не чув ані разу про біду» [23:16, 223]. Казці притаманні типові повторення, їх бачимо й у творі І. Франка: пан зустрічається з трьома своїми підданими (касієром, гуменним, конюшим) і, почувши від них про біду, одразу проганяє всіх трьох зі служби; тричі спізнившись на панщину, Гриць Шуліка «відбирає свою тижневу порцію» [23:16, 224]. Характерні й дієслівні процесуальні повтори: ішов / ішов, думав / думав. Мова твору збагачена крилатими висловами, прислів'ями та приказками: «Дуби смалені плетеш» [23:16, 226], «най пан Бога не ображує і не викликає вовка з лісу» [23:16, 227], «відколи мене мати на світ народила» [23:16, 224], «Хто сповняє свої обов'язки, той має чисте сумління. Хто рано встає, тому пан-Біг дає» [23:16, 225]. Основний конфлікт казки побудовано навколо народних афоризмів: «Поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш», «Хто біду має, той багато знає; хто гаразд має, той мало знає». Принцип зображення стандартних картин із селянського життя хоч і позначений трагічним авторським світовідчуттям, проте генетично пов'язаний із сюжетом народної сатиричної казки, якій притаманна «сума анекдотичних, гумористичних та сатиричних моментів» [8, 104]. Письменник структурував сюжет за принципом загадки та відгадки (що таке біда?), властивим народній казці. Змалювання важкого селянського життя і безтурботного панського, порівняння бідної мужицької хати з багатим, великим, «добре загосподарованим» [23:16, 223] маєтком хазяїна не суперечать традиції цього жанру. Водночас у Франковому творі порушено основний принцип казки, згідно з яким добро здобуває перемогу над злом. Хоча, за спостереженням Олексія Вертія, така розв'язка також повністю відповідає особливостям народної казки [2, 167]: пан уособлював зло (жив у своєму безтурботному ситому світі, не допомагав і не співчував простолюду, не вникав у його буденні клопоти, негаразди, пов'язані з умовами побуту та щоденною невтомною працею у його маєтку та полі), а зло мусить бути покаране.

Отже, «Як пан собі біди шукав» — філософсько-психологічна казка з елементами соціально-побутового оповідання (чітко й докладно окреслено повсякдення простолюду, наявні стилі, лаконічні відступи, розду-

ми, зондаж у психіку героя в момент прозріння), політичної сатири (розкриті негативні прояви панщини в Австрійській імперії та їх наслідки). У своїх творах письменник часто показував селян як жертв панської сваволі: «Панські жарти» (1887), «Панщизняний хліб» (1896), «Гриць і панич» (1903). Це питання він осмислив і з наукового погляду в студії «Панщина і її скасування 1848 р. в Галичині» (1898): «Пан мав над хлопом право суду, надзору і опіки... Окрім того, мав пан над хлопами право вітцівське — патрімоніальне, т[о] зн[ачить] міг їх карати на тілі, і, на лихо, ніякий закон не обмежував розміру тої кари» [23:47, 14—15].

Відповідно до класифікації Нонни Копистянської, літературна казка за типом адресата розвивається в трьох напрямках:

1. Казка для дітей, яка зберігає найбільш дієвий зв'язок з фольклорними мотивами...
2. Казка, яка має подвійного адресата — дітей і дорослих, оскільки може сприйматися на рівні фабульному і на рівні філософському.
3. Казка, призначена лише для дорослих, в якій є два відгалуження: повчально-філософське й соціально-сатиричне. Вони можуть і поєднуватися [13, 73].

За адресатним призначенням, на мою думку, «Як пан собі біди шукав» варто зараховувати до другої групи. І. Денисюк убачав у цьому творі політичну казку для дорослих, у якій «за допомогою умовних сміливих парадоксальних поєднань та символічних образів автор влучно викриває природу суспільних суперечностей і парадоксальності існуючого ладу, санкціонованого в законодавстві» [5, 107]. Очевидно, цей твір був написаний водночас для повнолітніх читачів та старших дітей, віком «від 10 до 15 літ», адже він, як і деякі інші казки письменника, «вибігає поза круг розуміння малих дітей» і є «пожиточною лектурою, даючи їм у казковій одежі немало фактів із історії розвою та культури людей і природи» [23:18, 77]. Сам І. Франко писав: «...оті простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності» [23:20, 170]. У таких казках автор виступає як «розумний політик, великий мислитель, літературний адепт, що задумується над кардинальною квестією сутності людського існування» [19, 227].

Заголовок твору побудований за принципом, притаманним казці (як фольклорній, так і літературній). У фольклорі знаходимо тексти («Як дурень розбагатів», «Як бідний Манько святив паску», «Як святі сметану їли», «Як Іван водив панів на тамтой світ» [див.: 21]) із «процесуально-фабулярними» назвами, що свідчить про «більш-менш чітку фабулу, в основу якої покладено певний процес» [15, 27]. До такого типу заголовка часто вдавався й І. Франко («Як Русин товкся по тім світі», «Як то Згода дім будувала», «Як Юра Шикманюк брів Черемош»).

У підзаголовку до першого польськокомовного видання письменник назвав твір «зимовою казкою» [30, № 1, 1]. З якою метою це було зроблено, невідомо. Означення «зимова» мало б свідчити про те, що події,

які описано в тексті, указують на відповідну пору року. Такий підзаголовок дає імпульс свідомості читача до прогнозування історії, до очікування, що пригоди твору відбуватимуться взимку. Насправді ж дія розгортається влітку (у липні) під час косовиці, а вже в останньому розділі автор зазначає, що засудження пана до смерті стається через пів року, взимку, але прямого опису чи конкретної згадки про пору року немає. У цьому контексті можна згадати твір І. Франка «Поєдинок (Зимова казка)» (1883), де зміст і функція означення «зимова» принципово відмінні. У творах письменника трапляються й інші «календарні» назви із «казковим» складником у заголовку: «Снігова казка» (1881), «Святовечірня казка» (1883), «Мавка (Літня казочка)» (1883). Отже, підзаголовок указує не на внутрішньотекстові, а на позатекстові фактори. По-перше, це час першодруку твору (січневі номери часопису «Ruch»). Н. Тихолоз звернула увагу на «прогнозований “рецептивний час” (час, коли сприйматимуть цей твір читачі; так, скажімо, селяни саме узимку мають час для читання)»; також одним із чинників могла бути літературна традиція [22, 187]. По-друге, саме перед опублікуванням казки «Як пан собі біди шукав» І. Франко надрукував переклад сатиричної поеми «Німеччина. Зимова казка» Генріха Гейне в журналі «Зоря» (1886, № 12, С. 206; № 18, С. 300—301). Імовірно, що переклад із німецької та ідея (чи й сам процес) написання власного твору збіглися хронологічно і Франко, вполюбавши цей підзаголовок, запозичив його. Уже згодом, у передруці 1896 р., а також у листі до Михайла Драгоманова від 24 травня 1887 р. [23:49, 116], автор назвав цей твір казкою. У збірці «Місія. Чума. Казки і сатири» письменник не дав жанрового визначення твору, а лише включив його до розділу «Казки і сатири».

Пан у казці — безіменний на протигагу наймитові Грицю. І. Франко на прикладі протагоніста окреслив загальний (збірний) образ усього панства відтвореного історичного періоду. Ставлення автора до головного героя іронічно-сатиричне. Проживши чверть століття, він «сам не працював, а мав, не сповняв жадних обов'язків, а чув себе найспокійнішим у світі. А рано вставати ще змалечку не любив страшенно» [23:16, 225]. «Освічений» пан, який кільканадцять років свого життя присвятив науці, ніколи, ніде і нічого не чув про людське горе, а осердям усіх його розмислів була біда — могутня сила чи то почвара, яку всі знають, окрім нього. Доживши до двадцять п'ятого року, він «не чув ані разу про біду» [23:16, 223], тому й хотів її віднайти. Пан її сприймав як незбагненне й таємниче явище.

Портрет героя зображено кількома влучними деталями: «розумний», «в школах учився», «кільканадцять літ посвятив... науці, пізнаванню минувшини, теперішності і оточуючої нас природи» [23:16, 230], завжди любить думати. Наголосивши в першому розділі на важливих рисах протагоніста — молодості, красі та освіченості, І. Франко в друго-

му та третьому розділах із насмішкою підкреслює його ерудицію, таким способом іронізуючи. Сатиричний та іронічний зміст образу поглиблюється за допомогою повторів: «А пан тим часом ішов далше і думав. Любив думати цей пан» [23:16, 225]; «...гарно думав пан і розумно» [23:16, 225]; «Йшов і думав, а радше півголосом розмовляв сам з собою» [23:16, 230]. Акцентуючи на грамотності та ерудованості пана, І. Франко водночас осуджує його гординю, необізнаність із життям простих селян, байдужість до їхніх побутових умов, режиму праці, доль.

Осердям розмислів пана та риторичних питань стає біда, утілена в образі невидимої істоти. Він повсюди її шукає і не може збагнути, що це таке, сприймає її як щось нереальне, надумане, як те, чим прикривають свої невдачі та недбальство лівиві, несумлінні й неосвічені. Панові слуги трактують «пошуки» свого господаря як його недоумство та безглуздість: «Старий з зачудуванням глянув на пана. В голові йому майнула думка. Чи пан буває не вдурів?» [23:16, 226]. Екзальтоване бажання героя віднайти біду поглиблюється в другому й третьому розділах. Пан хоче зустріти матеріалізовану біду, яку можна було б углядіти власними очима. Тому закономірними видаються його розмисли та відповідь самому собі: «Адже ж я бачу, і чую, і розумію, як Бог приказав, так самісінько, як кождий чоловік, як кождий мужик. Так само бачу сонце, блакить неба, зелень дерев, чую піяння когута і лускіт ціпів, усе так само. Для чого ж він [селянин. — Х. В.] каже, що всюди бачить біду, а я ніде не бачу її? Бреше лайдак, та й годі» [23:16, 225]. Увиразнюючи спостереження протагоніста, автор наголошує на його манері споглядати та оцінювати розумом: «Розумний був пан, в школах учився, не вірив тому, що пан-Біг уліпив шляхтича з іншої глини, як мужика, тож і зовсім розумно міркував, що коли однакові очі, то й бачити мусять однаково» [23:16, 225]. Як особистість він не демонструє жодного негативу, злом є його поведінка та байдужість до людей.

Перевтілений у Гриця, пан почав бачити те, що було йому невідомим або чого не хотів помічати раніше. «Така казкова метаморфоза у І. Франка виконує цілком визначену ідейно-естетичну функцію: вдаючись до ефекту видовища, як невід'ємної ознаки народної комедійної казки, сатиричне начало автор трансформує в начало трагікомічне, на основі якого й зображуються типові картини селянського життя» [2, 166]. Водночас простежуємо усвідомлення згубної для людини обмеженості у вияві любові до свого ближнього, неспроможності збагнути страждання інших. Про це сказано й у Біблії: «Нехай усе у вас діється в любові» (1 Кор. 16:14); «Якби я говорив мовами людськими й ангельськими, але не мав любові, я був би немов мідь брєнєча або кимвал звучний. Якби я мав дар пророцтва і відав усі тайни й усе знання, і якби я мав усю віру, щоб і гори переставляти, але не мав любові, я був би — ніщо» (1 Кор. 13:1—2). Людина не здатна збагнути страждання інших, доки

не відчує, не зазнає їх на власному досвіді, а передусім — не полюбить ближнього. Лише пізнавши на собі владу канчуків, скуштувавши чорного твердого хліба, байдужий, жорстокий та безсердечний пан починає усвідомлювати несправедливість соціального устрою життя.

Біда — персонаж, притаманний багатьом фольклорним текстам (народним пісням, казкам, байкам, загадкам, прислів'ям, приказкам, колядкам, щедрівкам, веснянкам тощо). У прислів'ях вона здебільшого персоніфікована: «Біда до хати — господар з хати». Цей архетип у дохристиянських віруваннях —

одна з персоніфікованих злих вищих сил, окремий бог, демон (звідси персоніфіковані «біда не приходить сама», «біда біду родить», «біда в хату, а господар із хати» та ін.); вона не спить, а все пильнує, щоб зненацька захопити когось, тиняється поміж людей, чинить їм збитки і доводить їх до гріха (звідси народна порада — «вхопи біду за хвіст і вдар нею об землю») [9, 38].

У Франковому тексті простежуємо віру селян у те, що Біда «подібна до старої баби, в лахманах, боса, голодна і нічим її наситити не можна» [23:16, 226]. Окрім цього, «вона є всюди, і кожний її бачить, а хто її не бачить, той щасливий у Бога, того вже так пан-Біг сотворив, щоб усе лише добре і гарне на світі бачив, а біди ні» [23:16, 227]. В уяві селянина вона асоціюється зі злиднями, лихом, напастю, панщиною, голодом, холодом у хаті, горем. Біду панові слуги знають, відколи «мати на світ породила», вона нескінченна і тягне за собою іншу: «Біда вигнала нас із хати, біда ввигнала ще в гіршу біду» [23:16, 227]. Цей міфологічного походження архетип стає домінантним чинником сюжетних колізій казки. Образ біди — персоніфікація зла, що існує в душі людини, і доки остання не звільниться від лихих думок та вчинків, доти не позбудеться й лиха. У випадку з Франковим героєм його переродження й біди повинні завершитися разом зі смертю.

Центральним персонажем Біда виступає і в трохи пізнішому поетичному творі письменника «Вандрівка Русина з Бідою». Тут Русин не шукає її, як це робить пан, а навпаки, ніяк не може її позбутися. Біда в поемі показана як пані, з якою Русин об'їжджає мало не всю Галичину (багато сіл, міста Снятин, Самбір, Коломию, Перемишль, Дрогобич, Борислав); потрапляє він також у Чернівці, на Буковину. І скрізь Біді всі пособляють: пани, підпанки, клерикали, «москвофіли», посли й бурмістри. Виявляється, що в Біди є сестри і в царській Росії, і в Америці. Уже пізніше, у передмові до першого видання студії «Панщина і її скасування 1848 р. в Галичині», І. Франко резюмує: «Пізнавши свою біду, ми вже легше колись зможемо порівняти її з чужою, а може, сею дорогою дійдемо й до другого порівняння: як інші люди боролися з тою бідою і як ми терпіли її та терпимо й досі» [23:47, 10].

Письменник уводить у казку фантастичний елемент — юнака-чарівника, що створює атмосферу таємничості, з одного боку, та драматизму,

з другого. Цього міфологічного персонажа можна сприйняти як ангела, схожого на Білого демона з пізнішого оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош» (нап. 1903, надр. 1906). Це підкреслено такими портретними деталями: «...парубок, убраний в легкий, повіваючий плащ, з ясным лицем і ясным, на рамена розпущеним волоссям» [23:16, 230]. Але ангел із Франкового оповідання не має ніякої влади над людськими вчинками, не може відвернути Шикманюка від злочинного шляху, він лише засвідчує той факт, що остаточну «побіду чи кінцеве рішення боротьби полишив для себе *той, що держить у руках усі почини і усі кінці* [тут і далі курсив мій. — Х. В.]» [23:21, 443]. Найвища інстанція в ієрархії буття, яка регулює, змінює, впорядковує, визначає, керує, — це Бог. Саме такими функціями наділений ясноволосий юнак у казці, адже доля пана — у його руках, він має право і милувати, і карати, тому його можна витлумачити як прообраз Ісуса Христа.

Поява Месії стає кульмінацією казки, адже саме Він перетворює пана на селянина Гриця, а селянина — на пана. Лише Божему Синові під силу моментально змінити долю бездушного та жорстокого пана і в тілі Гриця змусити його «пройти всі кола хлопського пекла, що виявляється страшнішим за дантівське» [1, 16]. У фіналі твору знову з'являється юнак, але не в ролі судді, а як Спаситель, адже, як слушно зауважила Л. Бондар, «“Він — Христос”, тут піднятий на небесну, справді недосяжну височінь» [1, 16]. Божественний юнак акцентує на любові до ближнього, що вможливить пізнання його нещастя й горя. «Доказувати» існування біди не треба, оскільки її можна побачити «на кожному місці і в кожній хвили» «оком любові і співчуття», а не «оком, узброєним формулами брехливої науки» [23:16, 230].

Юнак з'являється вночі, проте «ясно було як удень» [23:16, 230] і навіть у вбогій мужицькій хаті «ясніше якось зробилося» [23:16, 231]. Знаково-символічне світло натякає на божественну сутність героя. «Досвід світла являє собою зустріч з вищою реальністю священного, абсолютного, переживаючи який, людина змінює свій екзистенційний режим» [17, 192]. Євангельський сюжет про Преображення Господне на горі Фавор є осердям усього християнського життя — віри: «А через шість днів забирає Ісус Петра, і Якова, і Івана, брата його, та й веде їх осібно на гору високу. І він перед ними переобразився: обличчя Його, як те сонце, засяяло, а одежа Його стала біла, як світло» (Мт. 17:1—2). Світло, як і сонце, асоціюється передусім із життям і символізує «віру, бо віра має розганяти темряву навколо нас, вказуючи правдиву дорогу життя» [9, 529]. Паралельно працюючи над перекладами з індійської літератури, І. Франко міг і з релігійної культури Індії почерпнути символічне трактування світла, яке в індуїзмі пояснюється «переважно як таке начало, що створює та проявляє буття, а також дозволяє людині пізнавати суще, те, що складає сутнісну основу як світу, так і людини» [17, 188].

Найперший із богів, Агні, є втіленням світла, яке «через просвітлення душі, внутрішнє вдосконалення... уможливає містичне пізнання людиною першої істини» [17, 189]. Слідуючи за віяннями світових релігій, зарубіжної культури та літератури, І. Франко йде в ногу із часом і також уводить у власні твори надприродну, божественну силу:

...тепер література, ставши на становищі дійсності, почала зводити на своє становище все, й сам надприродний світ духів та сказочних творів фантазії. Не тільки люди, але й духи, боги та демони стали людьми, щоб до людських сердець по-людськи заговорити. Те вчоловічення надприродного було найбільшою перемогою новішого часу над середньовіковою трансцендентальністю. Замість в надприроднім, загробнім світі, чоловік побачив цілющу свою в дійсності [23:26, 159].

Світло уособлює знання, прозоріння, пророцтва, тому в Біблії читаємо: «Справжнє то було світло — те, що просвітає кожну людину. Воно [світло — Ісус Христос. — Х. В.] прийшло у цей світ» (Ів. 1:9). З появою світла-прозоріння в панському серці відбувається зміна, що впливає і на розповідну манеру твору, — переакцентування із зовнішнього світу на внутрішній:

Лише в серці своїм чув зміну. Здавалося, що там нараз хтось розпанахав якусь заслону, поза якою відкрився цілий новий світ, якого він досі ще не бачив. Якесь *дивне, всепроникливе світло* поплило з того нового світу і наповнило цілу його істоту. *Не було се світло тихе, погідне*, що визиває усміх радості або мрії чутливої туги, але якесь *палке, дошкульне світло*, що болюче тремтіло по нервах, болюче шарпало ціле його ество, попихало до стражденного походу по якійсь тяжкій, тернистій дорозі [23:16, 235].

Із цього моменту в тексті з'являються розлогіші характеристики психологічного стану персонажа, роздуми, внутрішні монологи. Пан уже дивиться на світ не згори, а зсередини, крізь призму своїх почуттів, психічного стану, свідомості. На передній план виступають роздуми, огляд вражень про дитинство із власними висновками та здогадами про розпусне життя батька. У його пам'яті виринають спогади, які тепер викликають лише чуйність, милосердя, жаль до скривджених, тому вже акцентується не на розумі й освіченості, а на сердечно-душевних почуттях: «Яким *глибоким болем проймає* тепер ще *панське серце* сама згадка про ті очі, такі подібні до його власних» [23:16, 237]; «...*відчуваючи серцем* все те, що ті люди перетерпіли в своїм житті» [23:16, 237]; «...він перелякався того свого *власного, внутрішнього голосу*» [23:16, 237]. Пан тепер дивиться на все життя та людей зокрема крізь призму любові та співчуття:

...відчуваючи як близький, як коли би вони були частиною його самого, він почув, як холодний піт краплями виступав на його чолі. Тільки тепер він пізнав, що єсть біда, пізнав, що вона таке. Не сам біль тілесний, не гризота сумління, не знеохота, безнадійність і розпука, але все разом — ті рухи хробака,

настопаного ногою, те ламання і нидіння живої людини під важкими колесами суспільної несправедливості [23:16, 237—238].

Пізнання істинного Світа, знайдення відповідей на свої питання, зустріч із бідою — чинники, які, здавалося б, могли спрямувати сюжет до щасливого фіналу. Проте після всього побаченого й пережитого пан не бажає продовжувати життєву дорогу. «Кинений під колеса суспільної машини, розтритий і роздавлений, мав би я жити дальше? Ні, не хочу. Бажаю кінця» [23:16, 244], — висновує протагоніст. Щоправда, він одразу оговтується, у його пам'яті «віджили ще давні спомини, з понурої темряви виблисла не знищена любов до життя» [23:16, 244], і він благає змилюватися, та пізно: Спаситель віддаляється. Хоча катарсис відбувся, пан знайшов біду, але він — злочинець-убивця, а «чиста й добра справа, відповідно до морально-етичних позицій І. Франка, потребує чистих рук» [22, 186]. До слова, жоден із народних варіантів казки про пошуки Біди не має трагічного кінця, головний герой повертається додому живий та здоровий.

«Прорив з профанного у сакральний вимір буття» [17, 198] характерний для покайної молитви пана: «Прости мені!.. Хочу жити! Хочу вернути до того, чим був. Хочу любити, терпіти і боротися!..» [23:16, 244]. Уперше до Бога герой звертається після скоєння вбивства, очікуючи на зустріч із новим паном (Грицем). Коли даремними видаються всі людські зусилля, коли протагоніст відчуває безвихідь із ситуації, «з путами на руках, збитий, в погорді, порівняний з найнижчими і супроти них навіть знижений, бо злочинець» [23:16, 241], єдиним, до кого він у відчай звертається, є Бог: «До тяжкої школи життя віддав еси мене, Боже! Впровадив ти мене до тої вищої школи біди і двері затріснув за мною!» [23:16, 241]. Молитва-монолог демонструє відвертість, щирість, безпосередність самовираження та відчай, безнадію, розпач водночас, максимально оприявнює внутрішній стан персонажа.

Казка «Як пан собі біди шукав» сюжетно споріднена з незавершеною поемою «Про багача, що їздив біду купувати», яку І. Франко написав під час перебування у в'язниці (оригінал занотовано на вільних від друку сторінках журналу «Вестник Европы» за жовтень 1877 р.). Слушним видається спостереження Степана Щурата про те, що літературні задуми і плани, сюжети й ідеї творів, окремі художні образи та навіть їх мотиви,

що зрослися з психікою письменника в його молодості, на протязі довгого часу жили в його творчій свідомості. На пізніших етапах своєї діяльності, в різних її моментах, Франко до них вертався раз у раз, користувався ними, опрацьовував їх цілком по-новому, давав їм нове освітлення, нове спрямування і нову форму, залежно від свого світогляду, ідеології і творчої потенціальності на даному етапі [29, 89].

Саме з поеми «Про багача, що їздив біду купувати» починається казкотворчість письменника. Обидва твори своїм пратекстом, очевидно, мали народну казку, але споріднює їх лише початок. Той і той Франкові твори написані з різницею в десять років, що вплинуло на сюжет, мовну організацію (віршова і прозова), стилістичні особливості. Відмінності в текстах передусім пов'язані з еволюцією світогляду письменника. У незавершеній поемі, на відміну від казки «Як пан собі біди шукав», використані окремі фольклорні мотиви (їх бачимо у варіанті № 551 «Шукай-Біди»: утрата коня, бродіння в болоті [12, 467—470]), ретардація, концепт знайдення Біди на третій день.

Значного інтересу в критиці казка «Як пан собі біди шукав» за життя І. Франка не викликала, хоча поодинокі згадки все ж траплялися. Зокрема, Йосип Застирець розглядав цю казку в одному ряду з іншими відомими творами письменника:

Сей талановитий повістяр-поет і критик стояв би далеко вище у нас, если би не блудна его точка, з котрої дивиться на світ, а то соціялізм, котрий правдивій об'єктивній творчості і красі поезії шкодить. Виняток в тім взгляді творить хиба одинокє його «Зів'яле листє», Львів 1896. Важніші деякі ще його повістки то: «В поті чола, образки з життя робучого люду», «Voа constrictor», переведена і на німецьке, «Перехресні стежки», Львів, 1900, «Як пан собі біди шукав» (казка) і много других [11, 63].

Після виходу збірки «Місія. Чума. Казки і сатири» у газеті «Діло» з'явилася анонімна рецензія, автор якої зазначив, що «твори, поміщені тут, складають ся менше-більший суцільний образ нашої суспільности за послідні десятиліття», а казки та сатири «по своїй природі, тенденційні, але се не відбирає їм артистичної вартости» [12, 3].

Отже, «Як пан собі біди шукав» — філософсько-психологічна казка, створена на фольклорному матеріалі, біблійних алюзіях, джерелах світової літератури, із виходом на морально-етичну, філософську, соціально-викривальну проблематику, пронизана легкою іронією, алегоризмом, елементами фантастики. Провідну роль у її змісті відіграє гостра соціально-політична сатира на панщизняний лад у Галичині. Домінантним у творі є не лише питання взаємин між багатими і бідними. Письменник зумів розкрити ширшу проблематику та висвітлити загальнолюдські питання співчуття й любові до ближнього, прозріння та просвітлення, пізнання істини. Почерпнувши з колективно-народної фантазії ключовий образ Біди, зачин казки, деякі образні деталі, І. Франко в ідейному плані віддалився від текстів-донорів, написавши свій оригінальний твір, де змалював життя в Західній Україні, викрив і осудив негативні сторони тогочасного суспільного ладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бондар Л.* Образ Ісуса Христа в художній інтерпретації Івана Франка // *Бондар Л.* Під знаком хреста: франкознавчі студії: [збірник статей]. Львів: Видав. центр ЛНУ, 2008. С. 3—21.
2. *Вертій О.* Народні джерела творчості Івана Франка. Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. 254 с.
3. *Гундорова Т.* Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Київ: Критика, 2006. 352 с.
4. *Дей О.* Іван Франко і народна творчість. Київ: Держлітвидав УРСР, 1955. 297 с.
5. *Денисюк І.* Розвиток української малої прози XIX — поч. XX століття. Львів: Науково-видавниче товариство «Академічний експрес», 1999. 276 с.
6. *Дмитрук В.* Сторінки вікової дружби: З історії українсько-болгарських зв'язків XIX — поч. XX ст. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. 95 с.
7. *Дронь К.* Міфологізм у художній прозі Івана Франка (імагологічний аспект). Київ: Наукова думка, 2013. 241 с.
8. *Дунаєвська Л.* Українська народна казка: монографія. Київ: Вища школа, 1987. 126 с.
9. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
10. *Закревська Я.* Казки Івана Франка: Мовно-художній аналіз. Київ: Наукова думка, 1966. 105 с.
11. *Застирець Й.* Історія рускої літератури від найдавніших часів по нинішній день. Львів: З печатні Наукового Товариства імени Шевченка, 1902. 79 с.
12. Казки та оповідання з Поділля в записках 1850—1860-х рр. Вип. 1/2 / Передм. акад. А. Лободи, упор. М. Левченка. Київ: З друкарні УАН, 1928. LVIII с., 598 с.
13. *Копистянська Н.* Різниця в хронології фольклорної і літературної казки (на матеріалі романтизму) // Збірник на пошану професора Марка Гольберга. Дрогобич: Вимір, 2002. С. 72—77.
14. *Крушельницький А.* Прозові писання І. Франка в хронологічному порядку // *Франко І.* В поті чола (Вибір з оповідань). Коломия: Видане Філії товариства Учительська громада, 1910. С. III—XV.
15. *Легкий М.* Поетика назви у прозі Івана Франка // Тези доповідей XXVI щорічної наук. конф., присвяченої 145-річчю від дня народження Івана Франка (17—19 жовтня 2001 р.). Львів, 2002. С. 25—29.
16. *Легкий М.* Форми художнього викладу в малій прозі Івана Франка. Львів, 1999. 160 с. (Франкознавча серія. Вип. 2).
17. *Лисенко О.* Містика світла в релігійних традиціях світу // Університетська кафедра. 2012. № 1. С. 184—199.
18. *Огоновський О.* Історія літератури руської. Львів: Накладом Товариства імени Шевченка, 1893. Ч. 3. 697 с.
19. *Сабат Г.* Казки Івана Франка: особливості поетики «Коли ще звірі говорили»: Монографія. Дрогобич: Коло, 2006. 362 с.
20. Святе Письмо Старого та Нового Завіту: Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арабськими та грецькими текстами. Під час Другого Ватиканського Вселенського Собору. Navarra: Verbo Divino, 1990. XVII, 1070, 352 с.
21. Соціально-побутова казка / Упор., передм., прим. О. Бріциної. Київ: Дніпро, 1987. 282 с.
22. *Тихолоз Н.* Казкотворчість Івана Франка (генетичні аспекти). Львів, 2005. 316 с. (Франкознавча серія. Вип. 6).
23. *Франко І.* Зібрання творів: У 50 томах. Київ: Наукова думка, 1976—1986.
24. *Франко І.* Місія. Чума. Казки і сатири // Діло. 1906. 24 жовт. (6 листоп.). № 229. С. 3.
25. *Франко І.* Сатири / За ред. і з передм. С. Єфремова. Київ: Державне видавництво України, 1924. 89 с.

26. Франко І. Як пан собі біди шукав // Громадський голос. Львів. 1896. № 12 (1 лип.), С. 92—93; № 13 (15 лип.). С. 99—100; № 14 (1 серп.). С. 107—108; № 15 (15 серп.). С. 98—99; № 16 (1 верес.). С. 105—107; № 17 (15 верес.). С. 113—115; № 19 (15 жовт.). С. 132; № 21 (15 листоп.). С. 145—146; № 22 (1 груд.). С. 150—152.
27. Франко І. Як пан собі біди шукав: казка. Львів: Накладом редакції «Громадського голосу», 1896. 47 с.
28. Франко І. Як пан собі біди шукав: казка // Франко І. Місія. Чума. Казки і сатири. Львів: Накладом Українсько-руської видавничої Спілки, 1906. С. 97—123.
29. Шурам С. Перші літературні спроби Івана Франка. З додатком його листів до редакції журналу «Друг» і Василя Давидяка // Іван Франко. Статті і матеріали. Львів: Видавництво Львівського державного університету, 1949. 36. 2. С. 87—144.
30. Franko I. W pogoni za biedą. Zimowa baśń przez Iwana Franka // Ruch. Lwów. 1887. № 1 (1 stycznia). S. 6—11; № 2 (15 stycznia). S. 40—45.

Отримано 10 березня 2021 р.

REFERENCES

1. Bondar, L. (2008). *Obraz Isusa Khrysta v khudozhnii interpretatsii Ivana Franka*. In L. Bondar, *Pid znakom khresta: frankoznavchi studii: [zbirnyk statei]* (pp. 3-21). Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU. [in Ukrainian]
2. Vertii, O. (1998). *Narodni dzherela tvorchoosti Ivana Franka*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. [in Ukrainian]
3. Hundorova, T. (2006). *Franko ne Kameniar. Franko i Kameniar*. Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian]
4. Dei, O. (1955). *Ivan Franko i narodna tvorchoist*. Kyiv: Derzhlitvydav URSR. [in Ukrainian]
5. Denysiuk, I. (1999). *Rozvytok ukraïnskoi maloi prozy XIX — poch. XX stolittia*. Lviv: Naukovo-vydavnyche tovarystvo “Akademichnyi ekspres”. [in Ukrainian]
6. Dmytruk, V. (1958). *Storinky vikovoi druzhby: Z istorii ukraïnsko-bolbarskykh zviazkiv XIX — poch. XX st.* Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu. [in Ukrainian]
7. Dron, K. (2013). *Mifolohizm u khudozhnii prozi Ivana Franka (imaholohichniy aspekt)*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
8. Dunaievsk, L. (1987). *Ukraïnska narodna kazka: monobrafia*. Kyiv: Vyscha shkola. [in Ukrainian]
9. Zhaivoronok, V. (2006). *Znaky ukraïnskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Dovira. [in Ukrainian]
10. Zakrevska, Ya. (1966). *Kazky Ivana Franka: Movno-khudozhnii analiz*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
11. Zastyrets, Y. (1902). *Istoriia ruskoï literatury vid naidavnishykh chasiv po nynishnii den*. Lviv: Z pechatni Naukovoho Tovarystva imeny Shevchenka. [in Ukrainian]
12. Levchenko, M. (Ed.). (1928). *Kazky ta opovidannia z Podillia v zapysakh 1850—1860-kh rr.* Kyiv: Z drukarni UAN. [in Ukrainian]
13. Kopystianska, N. (2002). Riznytsia v khronotopi folklornoï i literaturnoi kazky (na materialii romantyzmu). In *Zbirnyk na poshanu profesora Marka Holberha* (pp. 72-77). Drohobych: Vymir. [in Ukrainian]
14. Krushelnyskyi, A. (1910). Prozovi pysannia I. Franka v khronolohichnim poriadku. In I. Franko, *V poti chola (Vybir z opovidan)* (pp. III-XV). Kolomyia: Vydanie Filii tovarystva Uchytelska hromada. [in Ukrainian]
15. Lehkyi, M. (2002). Poetyka nazvy u prozi Ivana Franka. In *Tezy dopovidei XXVI shchorichnoi nauk. konf., prysviachenoï 145-richchiiu vid dnia narodzhennia Ivana Franka (17—19 zhovtnia 2001 r.)* (pp. 25-29). Lviv. [in Ukrainian]
16. Lehkyi, M. (1999). *Formy khudozhniobo vykladu v malii prozi Ivana Franka*. Lviv. [in Ukrainian]

17. Lysenko, O. (2012). *Mistyka svitla v relihiinykh tradytsiiakh svitu. Universytetska kafedra, 1*, 184-199. [in Ukrainian]
18. Ohonovskiy, O. (1893). *Istoriia literatury ruskoj*. Lviv: Nakladom Tovarystva imeny Shevchenka. [in Ukrainian]
19. Sabat, H. (2006). *Kazky Ivana Franka: osoblyvosti poetyky “Koly shche zviriv hovoryly”: Monohrafiia*. Drohobych: Kolo. [in Ukrainian]
20. *Sviate Pysmo Staroho ta Novoho Zavitu: Povnyi pereklad, zdiisnennyi za oryghinalnymy yevreiskymy, aramiiskymy ta hretskymy tekstamy. Pid chas Drugoho Vatykansko Vselenskoho Soboru*. (1990). Navarra: Verbo Divino. [in Ukrainian]
21. Britsyna, O. (Ed). (1987). *Sotsialno-pobutova kazka*. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian]
22. Tykholoz, N. (2005). *Kazkotvorchist Ivana Franka (benolobichni aspekty)*. Lviv. [in Ukrainian]
23. Franko, I. (1976—1986). *Zibrannia tvoriv* (Vols. 1-50). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian]
24. Franko, I. (1906, November 6). *Misiia*. Chuma. *Kazky i satyry. Dilo, 229*, 3. [In Ukrainian]
25. Franko, I. (1924). *Satyry* (S. Yefremov, Ed.). Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. [in Ukrainian]
26. Franko, I. (1896). *Yak pan sobi bidy shukav. Hromadskyi holos, 12* (July 1), 92-93; *13* (July 5), 99-100; *14* (August 1), 107-108; *15* (August 15), 98-99; *16* (September 1), 105-107; *17* (September 15), 113-115; *19* (October 15), 132; *21* (November 15), 145-146; *22* (December 1), 150-152. [in Ukrainian]
27. Franko, I. (1896). *Yak pan sobi bidy shukav: kazka*. Lviv: Nakladom redaktsii “Hromadskoho holosu”. [in Ukrainian]
28. Franko, I. (1906). *Yak pan sobi bidy shukav: kazka*. In I. Franko, *Misiia. Chuma. Kazky i satyry* (pp. 97-123). Lviv: Nakladom Ukrainsko-ruskoj vydavnychoi Spilky. [in Ukrainian]
29. Shchurat, S. (1949). *Pershi literaturni sproby Ivana Franka. Z dodatkom yoho lystiv do redaktsii zhurnalu “Druh” i Vasyliia Davydiaka. Ivan Franko. Statti i materialy, 2*, 87-144. [in Ukrainian]
30. Franko, I. (1887). *W pogoni za biedą. Zimowa baśń przez Iwana Franka. Ruch, 1* (January 1), 6-11; *2* (January 15), 40-45. [in Polish]

Received 10 March 2021

Khrystyna VOROK, PhD

Ivan Franko Institute

18 Drahomanova st., Lviv, Ukraine, 79005

e-mail: xrystynka@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8131-5124>

IN SEARCH OF LIFE EXPERIENCE AND WISDOM
(ORIGINALITY OF THE FAIRY TALE BY IVAN FRANKO “ABOUT
A NOBLEMAN LOOKING FOR A TROUBLE”)

The paper deals with the story “About a Nobleman Looking for a Trouble” (1887) by Ivan Franko and highlights its genre peculiarities. The major attention is drawn to the dominant features indicating the fairy-tale nature of the story. The literary sources of the plot, the system of characters, biblical allusions, main issues as well as the reception of the work by contemporary criticism have been explored. The story by Ivan Franko was based on Ukrainian folk tales about the search for trouble performed by a nobleman or a priest.

In the field of struggle between the forces of good and evil, the images of the young magician — Messiah — Jesus Christ and the Trouble become the central symbols of the tale. The Misfortune archetype, which is directly linked to Franko’s perception of the people, suffering under circumstances of total dependence on the landlords, must be analyzed with attention to the people’s outlook and the author’s individual thinking. The young magician

appears as Messiah, and it helps to bring a nobleman closer to something eternal and make him reevaluate his own life. These images perform important functions in the plot and composition of the work, revealing active changes in the character of a nobleman and forming the philosophical and psychological discourse of the author. There is a variety of associations between the light in the Bible and in Franko's tale. The "light that enlightens everyone" causes enlightenment of a nobleman. The inner state of the hero at the moment of enlightenment is revealed in prayer. The prayer monologue demonstrates openness, sincerity, the immediacy of self-expression and despair, and at the same time hopelessness.

The plot of the tale "About a Nobleman Looking for a Trouble" is related to Franko's unfinished poem "About a Richman Who Went to Buy a Trouble" (written in 1887). The research also involves some other prose works by the writer.

Keywords: tale, story, genre, satire, folklore, subtitle, trouble, Messiah, light.

Крізь століття твій голос лунає: збірник матеріалів конференції до ювілею Віри Вовк / Упорядник Надія Гаврилюк. Дрогобич: Коло, 2021. 200 с.

Збірник присвячений ювілею Віри Вовк, лауреата Шевченківської премії в царині літератури (2008), і сформований на базі онлайн-конференції (4 лютого 2021 р., Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, платформа Zoom).

Т. Сидорчук, хранителька фонду Віри Вовк у НаУКМА, у своїй статті познайомила дослідників і поціновувачів творчості ювілярки з наповненням книжкової, архівної та мистецької колекцій Віри Вовк у Києво-Могилянській академії. Н. Мочернюк окреслила кореспонденцію художніх текстів письменниці з художнім оформленням книжок Зоєю Лісовською-Нижанківською. Л. Тарнашинська висвітлила питання спілкування Віри Вовк і українських шістдесятників. М. Сулима розглянув образи святих жінок і черниць у творчості Віри Вовк. Н. Частакова проінтерпретувала «Баладу про дівчину, що була Осінь» як авторський міф Віри Вовк про творення раю із пекла. Архетипи та інтертекстуальність поеми Віри Вовк «Гріх святости» проаналізувала О. Смольницька. Своєрідність образу Богородиці у творчості Віри Вовк розкрила Ю. Григорчук. Структурно-жанрові особливості збірки Віри Вовк «Розарій для Богородиці» дослідила Н. Гаврилюк.

До збірника залучено статті О. Астаф'єва, у яких розгорнуто панораму українських різдвяних віршів, помітне місце серед яких належить творам Віри Вовк, а також актуалізовано тезу про архаїчно-міфічний спосіб художнього мислення ювілярки та ідею множинності світів, що пронизує всю творчість поетки.